

Me baleti ira na gone era i vakadinadina, kei ira na nodra i tubutubu, dau veisusu, lewe ni vuvale kei na mata veiwekani

NA I LAKOLAKO NI VEIQARAVI NI TABANA NI LEWA ME BALETA NA CALA VAKALAWA
NA VEIKA E YACO KEI NA KENA VAKAYAGATAKI NA VEITOKONI E TU

E i tavi bibi sara era vakayacora tiko ko ira era dau soli i vakadinadina e na tabana ni lewa me baleta na cala vakalawa e Niu Siladi. Era solia na i vakadinadina e yaga vakalevu duadua e na gauna ni veivakaqaqai kei na kisi e veilewataki, ka rawa kina me ra totogitaki ko ira era cakava na cala vakalawa.

E bibi na kena soli vei iko na veitokoni me ganiti iko. Era tu e na vanua ko vakaitikotiko kina na veitabana era kena dau e na veiqaravi e na leqa ni i tuvaki ni yalo kei na bula e na veisiga. Era rawa ni tokoni iko. Qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654 ka taroga kina na veitabana ni veitokoni e volekati iko.

Yalovinaka raica na i tinitini ni i vola tukutuku oqo, na vanua ni veitaratara kei na i vakamacala leleka ni so na vosa.

Na dodonu nei koya e caka vua na cala vakalawa

E tu na nodra dodonu ko ira e caka vei ira na cala vakalawa e Niu Siladi. Kevaka e gone lailai se gone ga ko koya e caka vua na cala, e tautauvata vinaka na nodra dodonu ko ira na nodra i tubutubu se dau veisusu, kei koya e caka vua na cala.

E nomu na dodonu me tukuni vei iko na mataqali veiqaravi e tu ka rawa ni vukei iko, me dau tukuni vei iko mai na mataveilewai na i tosotoso ni veika me baleta na nomu kisi, kei na veika e dodonu mo kila ka namaka e na gauna ko lako kina ki na veilewai.

E nomu na dodonu mo vakaraitaka ki na mata veilewai na veika e vakaleqai kina na nomu bula, e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko. Kevaka e cakava vei iko na cala vakalawa e dua na gone se dua e qase cake ga vakalailai, e nomu dodonu mo tiko e na bose ni vuvale mo vakaraitaka kina na ka ko vinakata me caka.

E na so na kisi, e nomu na dodonu se ko koya e matataki iko, mo vosa e na veika me baleta na vunitaki ni yaca, na sereki vakawawa, na vesu tiko ga e vale, se na sereki koso.

E rawa ni ko namaka na veiqaravi e rakorako, e vakaraitaki kina na loloma kei na vakarokoroko, mai vei ira na vakaillesilesi e na vale ni veilewai, ira na ovisa kei ira taucoko era vakaitavi e na nomu kisi. E nomu dodonu me vunitaki na veika e baleti iko.

Wilika na i vola tukutuku na Victims Code ni vakamacalataki tu kina na veika ko rawa ni namaka me baleta na nomu dodonu, kei na i vakarau ni veiqaravi e dodonu me soli vei iko. E tabaki vata e na neitou website e na victimsinfo.govt.nz website, na i vakamacala oqo kei na so tale ga na i tukutuku yaga.

Kevaka ko nanuma ni sega ni soli vei iko na nomu dodonu, se ko sega ni qaravi e na i vakatagedegede e dodonu me soli vei iko, e rawa ni ko vakaraitaka na nomu kudru. Raica na neitou website e na victimsinfo.govt.nz, se qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654.

Na veivakaqaqai

E na lesi e dua na ovisa me liutaka na kisi e na gauna sa vakaraitaki kina ni dua na cala vakalawa e caka. E na tukuna vei iko kei na nomu i tubutubu se dau veisusu ko koya e liutaka na kisi, ko cei mo dou veitalanoa kaya me baleta na veitokoni.

E na veitalanoataka tale ga kei iko ko koya na veika me baleta na nomu taqomaki kei na ka e rawa ni caka kina.

NA VEIVAKATAROGI

E na gauna ga sa vakaraitaki oti kina na cala e caka, e ratou na vakatarogi iko na ovisa ka taura na nomu i tukutuku. E na vakatau e na mataqali cala e caka na i vakarau ni veivakatarogi. E na vakamacalataki vei iko ko koya e lesi me liutaka na nomu kisi na veika oqo.

.....

E rawa ni tabaki e na i yaloyalo yavala (video) na nomu i tukutuku, se volai vakaivola. E na soli vei iko e dua na i lavelave ni nomu i vola tukutuku. E dina ni sa tauri na nomu i tukutuku, e na rawa ni vinakati mo sauma e so na taro e na veilewai.

E bibi na nomu vakamacalataka e na nomu vosa vaka i iko na veika e yaco, ka dodonu kina mo tovolea mo kua ni veitalanoataka kei ratou na lewe ni nomu vuvale se dua na wekamu na cala vakalawa e caka, ni bera ni ko vakatarogi.

Ko ira era veivakatarogi era tovolea e na nodra i gu taucoko me ra raica ni ko vakatarogi ga vakadua. Ia, e na so na gauna e na gadrevi me caka tale e dua na veivakatarogi.

E na gauna ni veivakaqaqai, e ratou na vakataroga e so tale na i vakadinadina koi ratou na ovisa, ka kumuna e so tale na i vakadinadina. Kevaka sa kumuni rawa e levu na i vakadinadina, sa na tauri vakavesu e dua ka beitaki ni cakava na cala vakalawa.

NA SEREKI VAKAWAWA

Ni sa vesu oti e dua, e na rawa ni sereki tale me yacova na siga me na tiko kina e na veilewai. E vakatokai oqo me sereki vakawawa. E na so na gauna, e na virikotori e so na ka me vakamura ko koya, me vaka na vanua me tiko kina, ka yalani tale ga na gauna e rawa ni biuta kina na nona i tikitiko. Kevaka e ratou nanuma na ovisa ni rawa ni vakaleqai na nomu bula se na nodra bula na lewe ni vanua ko vakaitikitiko kina, e na tiko vakavesu ko koya sa beitaki me yacova na siga ni veilewai, me na qai kerea tale kina me sereki vakawawa.

Kevaka e caka vei iko e dua na cala bibi vakalawa, ko na kerei vata kei rau na nomu i tubutubu se dau veisusu, mo dou vakaraitaka na lomamudou e na vuku ni sereki vakawawa nei koya e cakava na cala, ka na tukuni tale ga ke vaka e na vakayacori se sega. (Na i vakamacala leleka ni vosa e so ka tabaki tiko e na i tinitini ni i vola tukutuku oqo, e vakamacalataki kina na cava na cala bibi).

E rau na kerei tale ga na nomu i tubutubu se dau veisusu, kevaka e rau vinakata me rau wili e na i vola ni yacadra ko ira e caka vei ira na cala vakalawa, me rawa kina ni dau tukuni yani na veika me baleti koya e cakava na cala ni sa tau oti na nona i totogi. E rawa ni ko vakacuruma na yacamu e na gauna ko sa yabaki 17 kina. Ke ko via kila e so tale na ka, raica na neitou i vola tukutuku tale e so e na victimsinfo.govt.nz

NA I TUKUTUKU ME BALETA NA VEILEQA E SOTAVI E NA VUKU NI CALA VAKALAWA E CAKA

Kevaka e caka vei iko e dua na cala vakalawa, e rawa ni ko kerei, ka vaka kina koi rau na nomu i tubutubu se dau veisusu, kevaka ko dou vinakata me tauri na nomudou i tukutuku me baleta na veileqa ko dou dui sotava tiko e na vuku ni cala e caka. Oqo e na vakaraitaka ki na mataveilewai na veika e vakaleqai kina na nomu bula e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko. E ratou rawa ni vukei iko mo vakarautaka na nomu i tukutuku ko koya na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, na tabana ni veitokoni na Victim Support, se dua tani tale na tabana ni veitokoni.

Veitalia na matailalai ni veivakaqaqai e caka, e na so na gauna, e na sega ni rawa ni vesu se la'ki veilewaitaki ko koya e nanumi ni cakava na cala vakalawa, baleta ni sega ni yaga na i vakadinadina e kumuni rawa. Ia e sega ni kena i balebale oqo ni ko sega ni vakabauti.

Na veitokoni

E rawa ni ko tokoni tiko e na gauna e vakaqaqai tiko kina na nomu kisi. E rawa vei iko, nomu i tubutubu se dau veisusu mo dou qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654, me tarogi kina na veitabana ni veitokoni vei iko taudua ga, era tu e na vanua ko vakaitikitiko kina. Se rawa mo dou qiria na Victim Support e na naba 0800 842 846 – na Victim Support e rawa ni solia na veitokoni vei ira taucoko era soli i vakadinadina kei ira tale ga era dau veitokoni.

NA OVISA E LIUTAKA NA KISI

E rawa ni ko qiria na ovisa e liutaka tiko na kisi mo taroga vua na veika sa caka tiko me baleta na nomu kisi, e na gauna ga ko vinakata kina. E rawa tale ga ni ko vakauta vua e na meli livaliva (email) na nomu vakatataro.

NA DAUVAKASALA NI MATAVEILEWAI

Kevaka e caka vei iko e dua na cala vakalawa, e na veitaratara yani kei iko ko koya na dau vakasala ni mataveilewai, me tukuna vei iko ni sa rairai oti e na veilewai ko koya e cakava na cala.

.....

.....

E nona i tavi me vakaraitaka vei iko na ka sa yaco tiko me baleta na nomu kisi kei na ka ko rawa ni cakava. E rawa ni tukuna tale ga vei iko na vanua e rawa ni solia vei iko na veitokoni me baleta na i tuvaki ni yalomu kei na veitokoni vakailavo. E tu e levu tale na i vakamacala ni veiqaravi oqo e na i vola tukutuku me baleta na veiqaravi ni mataveilewai.

E rawa ni ko veitaratara vakadodonu sara kei koya na nomu dau vakasala ni mataveilewai, se qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654.

NA VEIKA ERA RAWA NI VAKAYAGATAKA KO IRA NA GONE ERA I VAKADINADINA

E rawa ni ra vakayagataka na i vakainadina gone na veika me vaka na droini, i taba lelevu ka tu vata kei na kena i vakamacala, kei na i vola, me vukei ira me ra kila vinaka na veika e na yaco e na veilewai. Kerea na veika oqo mai vua e dua na dau vakasala ni veilewai e na vanua ko vakaitikotiko kina.

NA I DUSIDUSI VEI KEMUNI NA TABANA NI MATANITU

E tu na i dusidusi vei kemuni na veitabana ni matanitu ko ni cakacaka vata tiko kei ira na i vakadinadina gone kei ira era veitokoni. E rawa ni ko raica na veidusidusi oqo e na victimsinfo.govt.nz

NA VEIVUKE VAKAILAVO

E tu na uma i lavo ni veivuke vei ira e caka vei ira na cala bibi vakalawa (e tu e na i vamacala leleka ni veivosa e so – glossary - e na i tinitini ni i vola tukutuku oqo, na cava e okati me cala bibi). Na uma i lavo oqo e rawa ni soli me vukea e so na i sau ni kena qaravi na veileqa e sotavi e na vuku ni cala vakalawa e caka.

Kevaka ko via kila ke rawa ni soli vei iko na veivuke vakailavo kei na kena levu, yalovinaka raica e na victimsinfo.govt.nz se qiria na Victim Support e na naba 0800 842 846.

E na rairai rawa ni saumi mai na mataveilewai na i lavo era vakayagataka ko ira era soli i vakadinadina. Kerea na nomu dau vakasala ni mataveilewai me vukei iko kina.

E na veilewai

E na rairai vakavica e na veilewai ko koya e beitaki ni cakava na cala, me vakadinadinataka se cakitaka ni a cakava na cala, se me dikeva ko turaga ni lewa na i vakadinadina me baleta na kisi.

Kevaka e vakadinadinataka ko koya e beitaki ni cakava dina na cala vakalawa, e na tau na i totogi e na siga vata oqori, se na lokuci na siga me na qai rogoci kina na i totogi e tau. Ko sa na sega ni soli i vakadinadina tale.

Kevaka e cakitaka ni cakava na cala ko koya e beitaki, e na caka na kena veilewai, ka na gadrevi mo soli i vakadinadina kina (raica na ulutaga *Na la'ki vakadinadina*).

NA NODRA VULICA NA GONE ERA I VAKADINADINA NA VEIKA ME BALETA NA VEILEWAI

E rawa ni balavu ka vereverea na veilewai. E sega ni vaka na veilewai e dau vakaraitaki e na tv. Kevaka ko na soli i vakadinadina, kerea mo vulica taumada na veika me baleta na veilewai e na porokaramu na Court Education for Young Witnesses. Oqo na porokaramu era vakarautaka ko ira na dauvakasala vei ira e caka vei ira na cala vakalawa, me baleti ira TAUCOKO SARA na gone era vakaitavi e na mataveilewai e nodra na uabula (vakavo ga ko ira na gone era na veilewaitaki). E rawa ni veitaratara ko koya na gone e na soli i vakadinadina se ko koya e dau veitokoni vua, kei koya na dau vakasala ni mataveilewai e tiko e na veilewai, me kerea na veiqaravi vakaoqo.

Kevaka ko sa kerea oti na veiqaravi oqo, na Court Education for Young Witnesses, e na qai veitaratara yani kei iko ko koya na dau vakasala ni mataveilewai ni vo e rauta toka e tolu na macawa me qai caka na veilewai. E na vakaraitaki vei iko kei na nomu i tubutubu se dau veisusu na veika e dau yaco e na veilewai, na vanua era dui dabe kina kei na i tavi era dui qarava. E rawa tale ga ni ko dou la'ki raica sara na vanua e dau caka kina na veilewai.

E rawa ni ko veitaratara kei na dua na dau vakasala ni mataveilewai e na vanua ko vakaitikotiko kevaka ko qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654.

NA NODRA CALA VAKALAWA NA CAURAVOU KEI NA GONE YALEWA

Kevaka e cakava na cala vakalawa e dua e se bera ni yabaki 17, e na duidui na kena qaravi, ni na qarava na tabana ni vakatulewa me baleti ira na i taba gone. E rawa ni caka na kena bose vakavuvale. Kevaka e caka vei iko na cala vakalawa, ko na sureti ki na bose. E rawa tale ga ni ko tiko e na rogoci ni kisi e na Mataveilewai e Nodra na i Taba Gone. E rawa ni ra lako vata kei iko ki na bose ni vuvale kei na veilewai, ko ira era dau tokoni iko.

Ko koya na vakaillesilesi ni tabana ni lewa me baleti ira na i taba gone ka cakacaka tiko e na tabana na CYF, e na raica ni ko sa kila na veika e yaco tiko me baleta na nomu kisi kei na ka e dodonu mo cakava.

.....

Na tv e sega ni vakaraitaki raraba. E na rairai rawa ni ko solia na nomu i vakadinadina e na video mai na dua tale na rumu, mo kua kina ni tiko e na rumu ni veilewai. Ko na rawa ni raici turaga ni lewa kei ira na loya yadua e na nodra vakatarogi iko, ia ko na sega ni raica rawa e dua tale.

E na daku ni i lati. Kevaka ko soli i vakadinadina tiko e na gauna ni veilewai, e rawa ni ko lati tani mo kua ni raici koya e beitaki. E na rawa ni ko raici ira era tiko e na rumu ni veilewai.

E sega na i lati. E rawa ni ko digia mo soli i vakadinadina mai na vanua era dau tucake kina ko ira era soli i vakadinadina, ka ra na raici iko ko ira taucoko era tiko e na rumu ni veilewai.

E so na cala bibi sara era cakava na cauravou se gone yalewa, e kau ki na mataveilewai ni uabula.

Na la'ki vakadinadina

E bibi na nodra i tavi na i vakadinadina e na gauna ni veilewai. E rawa ni yaga vakalevu sara na i vakadinadina era solia me baleta na veika e yaco.

NI BERA NA VEILEWAI

Kevaka e gadrevi mo soli i vakadinadina, e na tukuna vei iko na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi se ko koya na dau vakasala ni mataveilewai, na gauna kei na vanua mo tiko kina e na veilewai. E na vakau tale ga yani ki na nomu i tikotiko na kena i vola vakamatanitu.

Ni bera ni rogoci na kisi e na veilewai, e na sotavi iko ko koya e liutaka tiko na kisi, ka vakaraitaka vei iko na i yaloyalo yavala e tabaki e na nomu a vakatarogi taumada, me rawa ni ko nanuma tale na veika ko a tukuna kina. E ratou na tukuna tale ga vei iko na ka mo cakava ni ko soli i vakadinadina.

Tukuna vei koya e liutaka tiko na kisi, vei koya na nomu dau vakasala ni mataveilewai, se vei koya e dau tokoni iko, ni ko gadreva na veivuke me baleta na nomu rogoca na vosa, yavala se vakadewa vosa e na gauna ni veilewai.

NA SOLI I VAKADINADINA

E rawa ni mai waraki iko kei ratou na nomu vuvale se wekamu e na vanua ni veilewai, se e na tautuba ni vale ni veilewai, ko koya na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi, se ko koya na dau vakasala ni mataveilewai. Ko dou na kau ki na dua tale na rumu ni wawa mo kua kina ni sotavi koya e beitaki se ko ira era tokoni koya. Ia ko na rawa ni raici koya e na dua na vanua e na loma ni vale ni veilewai.

E na nomu i tavi vaka i vakadinadina, ko na vakatarogi e na veika e yaco se na ka ko kila me baleta na cala vakalawa e caka.

Ni bera ni ko soli i vakadinadina, ko na yalataka taumada ni ko na tukuna na veika e dina. E rawa ni ko digia mo vosa bubului (na yalayala vakalotu) se mo vakaio ga (e sega ni yalayala vakalotu).

Kevaka e a tabaki e na i yaloyalo yavala na i matai ni nomu vakatarogi, e kena i vakarau me dau vakaraitaki e na veilewai. Ko na qai kerei mo sauma na veitaro cava ga e taroga vei iko ko dau ni veibeitaki kei na loya nei koya e beitaki. E na rawa ni taroga tale ga vei iko ko turaga ni lewa e so na taro.

E sega ni vakatarai me ra vakaraitaka na dau vola i tukutuku na yaca i koya na i vakadinadina gone, se vakaraitaka e dua na ka e na rawa ni kilai kina.

E bibi na nomu taqomaki. Kevaka ko nuiqawaqawataka na nomu bula e na dua na gauna ni veilewai, tukuna vua e dua na ovisa se vei koya e dau yadra e na vale ni veilewai.

NA SALA NI SOLI I VAKADINADINA E TU

E rawa ni dabe volekati iko tiko ko nomu i tubutubu se dau veisusu se dua e veitokoni, e na gauna ko soli i vakadinadina kina.

E tolu na sala ko rawa ni soli i vakadinadina kina e na veilewai: na tv e sega ni vakaraitaki raraba, e na daku ni i lati se me kua na i lati.

Na lewa ni veilewai kei na i totogi e tau

E na macala ni sa oti na veilewai kevaka e cakava dina na cala ko koya e beitaki se sega. (E na so na kisi – me vaka beka ni ratou sega ni duavata e na lewa na lewe ni jiuri – e na rawa ni caka tale e dua na kena veilewai.) Kevaka e sega ni vakadinadinataki rawa ni cakava na cala ko koya e beitaki, e sega ni kena i balebale ni ko sega ni vakabauti. Na kisi yadua e ka ni lawa kei na i vakadinadina e kumuni.

Kevaka e sega ni vakadinadinataki ni cakava na cala ko koya e beitaki, sa na galala me lako. E sega beka ni namaki oqo, ia e rawa vei iko kei na nomu i tubutubu mo dou veivosakitaka kei na nomu dau vakasala ni mataveiwai, se ko koya e dau tokoni iko.

Kevaka e vakadinadinataki ni cakava na cala ko koya e beitaki, e na rawa ni tau na nona i totogi e na siga vata oqori, se lokuci e dua tale na siga me qai rogoci kina na i totogi e tau.

NA KEREKERE ME VEISAUTAKI NA LEWA NI MATAVEILEWAI

E nodrau dodonu ruarua ko koya na dauveibeitaki kei koya e cakava na cala, me rau kerea me veisautaki na lewa ni veilewai (verdict) kei na i totogi e tau. E kena i balebale oqo ni na qai raica tale na kisi na mataveilewai e toka e cake. Kevaka e yaco oqo, e na qai tukuna vei iko ko koya na dau veibeitaki na ka e na caka.

NA KENA TAU NA I TOTOGI

Vakalawa, e dodonu vei turaga ni lewa me dikeva vakararaba na veika me baleta na kisi e na gauna e tauca kina na i totogi vei koya e cakava na cala, me vaka na i totogi sa soli oti vei ira era cakava na mataqali cala vakalawa vakaoqo, kei na veitukutuku e kumuni me baleti koya e cakava na cala.

Kevaka e vakadonuya ko turaga ni lewa, e rawa vei iko (se dua ko digitaka) mo wiliika me ra rogoca ko ira era tiko e na mataveilewai me rogoci kina na i totogi me tau, na nomu i tukutuku taucoko se dua ga na kena i wase, me baleta na veileqa ko sotava e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko. Kerei koya na nomu dau vakasala ni mataveilewai se ovisa e liutaka tiko na kisi, me kerea oqo vei turaga ni lewa e na vukumu.

Ni oti na veilewai

Ni sa vakadinadinataki ni cakava dina na cala ko koya e beitaki, e rawa ni tau e vica na i totogi me vaka na curu e vale ni veivesu, na cakacaka raraba e na vanua ni vakaitikotiko, se totogi vakailavo.

NA I VOLA NI YACADRA KO IRA E CAKA VEI IRA NA CALA VAKALAWA, ME SALA NI VEITARATARA KEI IRA.

Kevaka e a caka vei iko e dua na cala vakalawa bibi, e rawa ni tabaki na yacadrau na nomu i tubutubu se dau veisusu e na i vola ni yaca oqo, me rawa ni vakau vei rau na i tukutuku me baleti koya e cakava na cala, me vaka na vanua sa yaco tu kina e na mataveilewai na nomu kisi, kevaka e sereki vakawawa mai na vale ni veivesu ko koya e cakava na cala, se sa sereki koso. E rawa ni ko vakacuruma na yacamu ni ko sa yabaki 17.

E na tukuna vei iko na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi na veika me caka. Me tiko taucoko na matailalai ni sala ni veitaratara kei iko me qai rawa ni vakau yani vei iko na i tukutuku e dau veikauyaki vei ira e tiko na yacadra e na kena i vola.

Ko ira ko rawa ni veitaratara kaya

E tu na veitokoni e rawa ni soli e na i vakatagedegede yadua ni veiqaravi ni tabana ni lewa e na cala vakalawa, kei na veitokoni me vukei iko e na nomu sasaga mo walia na veileqa ko sotava e na vuku ni cala vakalawa e caka vei iko.

Oqo na matailalai ni sala ni veitaratara kei na so na mataqali veiveiqaravi e tu me baleti ira era sotava tiko e so na leqa e na nodra bula e na vuku ni cala vakalawa e caka vei ira. Kevaka ko via kila e so tale na i tukutuku me baleta na veiqaravi e tu, qiria na Victims Information Line e na naba 0800 650 654 (mai na 9 na kaloko e na mataka ki na 6 na kaloko e na yakavi, Moniti ki na Varaubuka) se raica e na victimsinfo.govt.nz.

Na tabana ni veiqaravi ni yaco na vakacalaka (ACC)

acc.co.nz

0800 101 996 Na talevoni ni kere veivuke vakailavo

(Claims Helpline)

0800 735 566 Sensitive Claims Helpline

(me baleti ira era kucuvi)

Ko ira na dauvakasala ni mataveilewai ka ra vakasala vei ira e caka vei ira na cala vakalawa

0800 650 654 Victims Information Line (me baleti ira e caka vei ira na cala vakalawa)

Na Tabana ni Veivakadodonutaki

04 460 3000

corrections.govt.nz

Na Matabose e Lewa na Sereki Koso (New Zealand Parole Board)

0800 PAROLE (727 653) (me baleta na sereki koso)

paroleboard.govt.nz

Na veitokoni vei iko taudua

Raica na victimsinfo.govt.nz se na i vola dusidusi ni naba ni talevoni e na i wasewase ni veiqaravi vei iko taudua ga (personal help services).

Koi ratou na ovisa

Ko rawa ni kunea na veika me baleta na siteseni ni ovisa e voleka duadua vei iko e na police.govt.nz se e na tabana wailoaloa e na mata ni i vola dusidusi ni talevoni

Na Veitokoni vei ira e caka vei ira na Cala Vakalawa (Victim Support)

0800 VICTIM (842 846) 24 na aua e na dua na siga victimsupport.org.nz

Vanua ni nodra vakarurugi na marama (Women's Refuge)

0800 REFUGE (733 843) 24 na aua e na dua na siga womensrefuge.org.nz

Talevoni ni vakadewa vosa (Language Line translation services)

0800 656 656

9 na kaloko e na mataka ki na 6 na kaloko e na yakavi, Moniti ki na Vakaraubuka; 9 na kaloko e na mataka ki na 2 na kaloko e na yakavi ni Vakarauwai

---

Vakamacala leleka ni veivosas e so

Sereki vakawawa

E ratou na sereki koya e beitaki ni cakava e dua na cala vakalawa koi ratou na ovisa, ni ratou sa vakadeitaki ni na tiko e na veilewai.

Na dauvakasala ni mataveilewai, vei ira e caka vei ira na cala

E na vakamacalataka na i lakolako ni veilewai na vakaillesilesi ni Minisitiri ni Lewai ni Cala, ka na dau tukuna tiko vei ira e caka vei ira na cala vakalawa na i tosotoso ni qaravi ni nodra kisi.

Ko koya e beitaki.

Ko koya e beitaki ni cakava na cala vakalawa.

Na laba

Ni dua e vakamatea e dua tale

Ko koya e cakava na cala vakalawa

Ko koya sa vakadinadinataki ni cakava na cala vakalawa (Ni bera ni vakadinadinataki ni cakava na cala ko koya e beitaki, e vakatokai me 'defendant'.)

Na sereki koso

Oqo na nona sereki koso mai na vale ni veivesu e dua e cakava na cala, me la'ki vakaotia na nona i totogi e na kedra maliwa na lewe ni vanua. E dodonu me vakamura na veika e virikotori.

Na lewa e veivakaduavatataki

Na lewa ni veivakaduavatataki e solia na galala vei koya e caka vua na cala vakalawa, me tukuna vei koya e cakava na cala na veileqa e sotava e na vuku ni cala e caka vua, me tukuna na lomana e na veika e rawa ni caka me vakavinakataki kina na i tovo ni nodra veimaliwai, ka tekivutaki na kena wali e so na leqa e basika e na vuku ni cala vakalawa e caka. E vakatokai na veivosaki e kacivi me bose ni veivakaduavatataki.

Na cala bibi vakalawa

- Na cala ni kucu se so tale na cala ni veivakamavoataki bibi.
- Na cala e vakavuna na mavoa bibi se mate.
- Na cala e vakavuna me dau nuiqawaqawataka na nona bula e na veigauna ko koya e caka vua na cala, se na nona bula e dua se sivia na lewe ni nona vuvale.

.....

Na i vola ni yacadra ko ira e caka vei ira na cala vakalawa me sala ni veitaratara kei ira

Era dau vakayagataka na veitabana ni lewa ni cala vakalawa na i vola ni yaca vunitaki oqo, me ra dau tukuna kina vei ira e caka vei ira na cala vakalawa, na veika me baleti ira era cakava na cala, me vaka na vanua sa yaco tiko kina na qaravi ni nodra kisi, kevaka e sereki vakawawa ko koya e cakava na cala, kei na gauna sa na veivosakitaki kina na nona sereki koso.

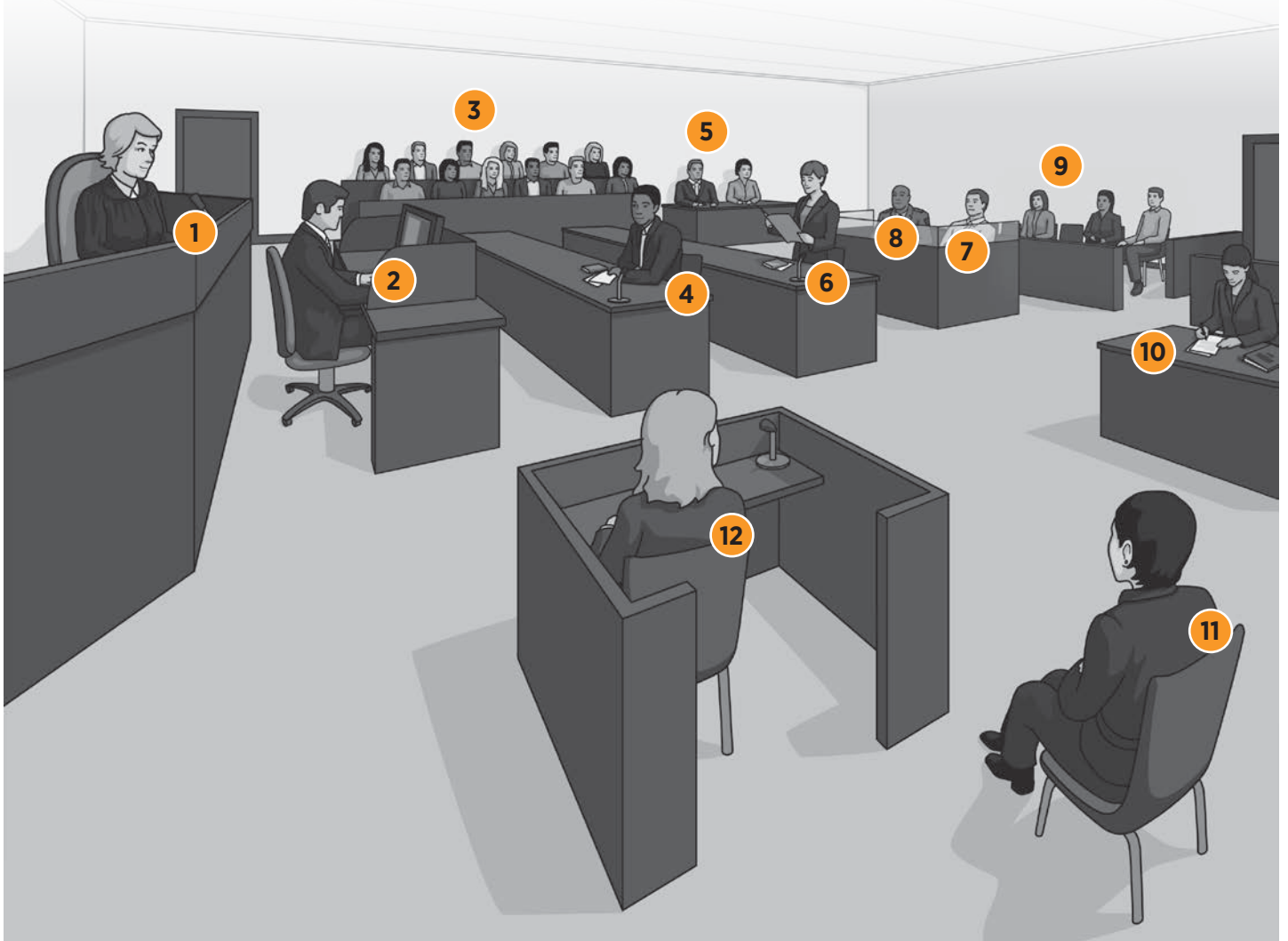
Tukuna na matailalai ni veika me baleti iko vua na ovisa e liutaka tiko na nomu kisi.

Na i tukutuku me baleta na veileqa e sotavi e na vuku ni cala vakalawa e caka

Na i tukutuku dei me baleta na veileqa e sotava ko koya e caka vua na cala, e na vuku ni cala e caka. E dau volai na i tukutuku ni veileqa e sotava tiko ko koya e caka vua na cala, ia e rawa ni tiko tale ga na i taba, droini se serekali. Me vakasamataka na nomu i tukutuku ko turaga ni lewa e na gauna e tauca kina na i totogi. E rawa ni wilikana nona i tukutuku me ra rogoa ko ira era tiko e na veilewai, ko koya e caka vua na cala ni bera ni tau na i totogi.

Na rumu e caka kina na veilewai

E vakaraitaki e na i vakatakarakara oqo na i tuvaki ni dua na rumu ni veilewai kei ira ko rawa ni raici ira kina.

1. **Judge** ko turaga ni lewa ka liutaka na veilewai. E vakatulewataka ke cakava dina na cala ko koya e beitaki, ia, kevaka e ratou tiko na lewe ni juri, e ratou na vakatulewa kina.
2. **Registrar** na vunivola e vukei turaga ni lewa ka raica me vakamuri vakadodonu na veika e caka e na gauna ni veilewai.
3. **Jury** e 12 na lewena, ka ratou na vakatulewa kevaka e cakava dina na cala ko koya e beitaki.
4. **Prosecutor** e vakaitavi e na vuku ni matanitu ka na vakaraitaka na veika e vu ni veibeitaki vei koya e nanumi ni cakava na cala.
5. **Media** ko ira na dau vola i tuktuku ka ra tabaka na na i tukutuku me baleta na kisi.
6. **Defendant's lawyer** na loya e matataki koya e beitaki
7. **Defendant** ko koya e beitaki ni cakava na cala.
8. **Prisoner's escort** ko koya e tomani koya e beitaki ni cakava na cala.
9. **Public gallery** na vanua me ra dabe kina na lewe ni vanua raraba, na matavuvale kei ira na veiwekani kei koya e caka vua na cala, kei ira era soli i vakadinadina ni oti na nodra i tavi.
10. **Court victim advisor** e vukei koya e soli i vakadinadina me kila vinaka na veika e dau yaco e na veilewai. E na sega ni dau tiko e na rumu ni veilewai e na gauna taucoko.
11. **Witness' support person** ko koya e veitokoni vei koya e soli i vakadinadina e na veilewai, ka vakadonuya ko turaga ni lewa na veitokoni oqo.
12. **Witness** ko koya e soli i vakadinadina e na veika e yaco kei na veika e kila me baleta na cala vakalawa e caka.